

vesanize. « Felicior ergo semper parca temperantia, quam profusa luxuria, » ait S. Leo, serm. 8 De Jejuniis septimi mensis. Quocirea idem sapienter ex dictis alibi concludit: « Subfrahendum est voluptati, quod futurum est oneri, » de quo subdit Siracides: « Vigilia, cholera et tortura viro inveniuntur. » Pulchre Horatius, lib. II Carm. oda 16:

Vivit parvo bens, cui paternum
Splendet in mensa tenui saluum:
Nec levus somnis timor, aut cupidio
Sordidus auster.

Mystice, homini ad vitam istam transigendam « vinum exiguum, » id est paucum temporalia sufficiunt. Quae moderate sumpta, et sine animi adhesione ad usum accepta, tempore dormitionis vel mortis mentem non turbant, nec spina conscientie prave aut peccati dolor molestant. Hoc igitur faciunt perfecta in vita, seipso, inquam, ad somnum capiendum exercent et preparant, in quo quidquid est mortale, pereat: quidquid est infirmum et noxiuum, deficit, ut robustum et pulchrum gloria resurgat. Hoc faciunt, ut se ad iter comparent, et omnia que possunt in aeternam civitatem premitunt, ut ibi divitias et delicias nonquam porturas inventant.

23. VIGILIA, CHOLERA ET TORTURA VIRO INFRUNTO.—Greci ἀνέψυχος, id est inexplicibili, insatiable, helluni, qui se ingurgit plisqueingerit quam possit concouere. Robertus Holot, in *Sapient.* cap. XVII, lect. 203, sub finem: Hec omnia, ait, facili gula infrunto. Dicitur autem *infrunitus* quasi sine frumento, id est sine sapore: est enim frumenta illa pars gutturis, quae saporem sentit. Gulosus autem morellos deglutit sine sapore, in modum ludi devorando: vel dicitur *infrunitus* quasi sine frumento, quod est confessio, qua coris frumentatur: vel dicitur *frenesi*, vel *a fronte*, vel *a freno*. Unde versus:

Frons, frenesi, frumen, frumia, frena dahis.

Verum de etymo infruniti dixi cap. XXIII, 6. Huic nomina antistrophe est ista:

Parva fames constat, magno fastidio.
Non tibi quanta feres pinguis fastidia mensa?
Prolixum tollunt ferula parva fames.

Vida S. Chrysostomum, hom. 13 in 1 ad *Timoth.*, ad illa: « Quae in deliciis est, vivens mortua est, » ubi graphicus intemperans dama depingit.

Hanc gnomen apposito vulpis et porci apolo illustrat Cyrilus, lib. IV *Apolo. moral.* cap. IV. Macilenta vulpes, inquit, replenda culis curam agens, magistrum querebat. Occurrerit porco pingui et crasso, sed in posterioribus vili culis aperatura fedato; eique dixit: « Quid est, frater, quod tu non tantum sordide fedum, verum etiam in posterioribus video tam corosum? » satis certe miranda est cutis de plenitudine, sed non minus de sorde aut ulcere. At ille rubore vultu confuso respondit: Nempe, carissima, facinus est hoc

pestilentissimi muris, ad cujus minimi morsus acumen nil passus est sensus; quia moles pinguedinis nec sensum pati, nec motum subvenire permisit. Nonne crassilles venatorum insensibiliter lethiferum patitur ictum? Ad hanc vulpes antiquae eruditio sententiam adjunxit: Maledicta si talis pinguedo, que est stupefactus sensus, dissolutiva motus, sorde referita, doloroso onere gravata, generationis orbata gaudio, et vita est privata tripludio. Plurima enim sunt que pinguedes sufficiant, et prolixi virtute ornantur. Gaudeo certe amodo, consicia tui, et chara mihi est admodum experientia mei. Unde epithymatum abstinentiae colligens subiect: « Natura de cæstro juxta sapientis dictum moderantia serviam, que pluribus ingens salutis mater, et modicis contenta est. Nec obdiam intertemperante gula, que infirmitatis est fons, pena libidinis, desipientiae semita, mortis janua, et nunquam est ulli epulis contenta. Cum enim ad salutem et ultimam naturali lege ordinatus sit cibus, eo in portionem et mortem suam immoderate uitatur. Magistrum igitur hisce eruditum, disciplulae dicto reliquit. »

24. SONNUS SANITATIS IN HOMINE PARCO: DORMIENT USQUE MANE, ET ANIMA ILLIUS CUM IPSO DELECTARIETUR.—Grecia hac transponunt, priorem enim versum postponunt posteriori, hoc modo, *sonnus sanitatis in intestino moderato; surrexit prior* (Complutensis, mane, graece enim est νηστός) *et anima iussus cum ipso; labor, vigilia et cholera, et tortura cum viro insatiable; aliis, labo, pervergat et cholera et tortura, conitantur hominem inexplicabili; Tigurina clare; sonno salubri idem et compus est animi; labor autem vigili et cholera torsionisque exortent hominem insatiablem; Arabicus, vigilia, et labor, et tortura, viscerum commotio (perturbatio) cum eo qui deditus est ventri: dormitio sanitatis cum homine continente.*

Opponit commoda temperantes et temperantis damnum intemperantes et intemperantes: quod videlicet, et parvus, et parvus, et tum quia omnes cibi, quo prægravatur intemperans, non sint cum dormire et quiescere; tum quia vapores, et fumi indigesti ex eo continuo ascendent, fermentantes cerebrum, impediti ejus soporationem. Secundo, quod pariat cholaram; tum quia dulces cibi in bilis vertuntur, ut docent medici; tum quia copia ciborum et vinorum accendit etiam et sanguinem, qui accensus cibum accendi et in cholaram vertit; cholera enim est inflammatio sanguinis et chyl. Cholera autem, utpote acris et ardens, vehementer corpus pungit, cruciat, accedit, at febris ardentis creat, aliqui lites in rixis pugnascere et cedes concitat. Tertio, quod pariat torturam, id est torturam, puta ventris distensionem, flatus et phlegmata: in hæc enim ventritus cibus indigestus, ex quod calor naturalis non sufficiat ad tantam ciborum copiam rite conficien-

dam et concoquendam. Quia in re gulosis advertant iam in se impleri executionem iudicii illius, quod Apoc. xviii, de Babylone illa ipsorum matre definitum legimus: « Quantum glorificavit se, et in delictis fuit: tantum date illi tormentum et lucum. » Cibos enim quos guttur cum voluptate gloriuit per diem, stomachus noctu digerere non vult, ut eos in chylum et sanguinem convertat; quare illos in flatu et phlegmata communat, que eructationes, distensiones, asthmatum, colicas, catarrhos aliquos morbos creant. Vesperi ergo, dum oceas, sobrias esto; memor, si secus facias, te brevem modicam gula voluptatem luctum longa durante tollere noctis tortura et equino. S. Ambrosius, lib. De Etia et Jejuniis, cap. VIII, accipit torturam gehennam, quam subiit dives epulo post mortem sepultus in inferno, ubi lingua ejus gulosus cruciatur in flamma; item de tortura sollicitudinum, qua subiunt instruentes convivia, easque ipse graphicè depingit. Hoc facit Hebreus proverbius in *Genes.*: « Pleus venter, omne genus malum. » Nam si quorum artus sagina est, nec vivere possunt diu, ne sanari esse, animus eorum nimio sanguine et adipibus quasi into involutus, ut vigilans nihil tenue, nihil cesteste, sed semper de ventre cogitat ingluvie: ita cum somno sopitus est, immoderato pasto potuque oblitus, factus absurdus jactatur insomniis, ut merito nimis humanæ sit expers: cum et contra hominis parce, continenter, severe sobrieque viventes somnia iucunda esse soleant, ut, cum exspectent, illorum meminerint, et inter dormiendum eliam, quod dicit Sapiens: « Anima illius cum ipso delectetur. »

Elegans apud Esopum existat apogonus muscarum de gule noxa: « In cælla quadam, inquit, niente effuso, muscas advolantes comedabant; implicitis autem carum pedibus avolare non poterant. Cum vero suffocarentur, dicebant: Miseras nos, quia ob modicum cibum perimus. Fabula significat multis gulam multorum malorum esse causam. » Preceptum est Schole medicorum Sanatorium:

Ex longa cena stomacho fit maxima pena:
Ut sis nocte levis, sit tibi cena brevis.

Horatius, lib. II *Sermon. satyra 2.*

Aler (transliter. vivens) ubi dicto citius curata sono.
Menstruus deit, vegetus prescribit ad inuenit surgit.

Epicetus: « Hoc, inquit, inter epulandum considera, duos tibi excipiendos convivas, corpus et animam. Tum quod omne in corpus collatum, repente effluxum sit: quod vero in animam, perpetuo servandum. » Clemens Alexandrinus: « Hominibus, inquit, sepe dannum et molestiam procreavit voluptas: graves autem affectiones, et obficiem, et insipientiam in animo parit nimia alimenta copia. » Musonius, lib. I *De Alimentis*: « Fundamentum, inquit, sapientia est continentia

circum cibum et potum. » E contrario, ut ait Horatius, loco supra citato,

Corpus onussum
Hesteris viti is animum quoque prægravat una,
Atque affigit (Lambinus legit, affigit) humo divina par
[tunc lam. sura.]

Praeclare Climachus apud Antonium in *Melissa*, part. I, cap. xiv: « Qui ventri deditus, inquit, spiritum scortantem superare conatur, similis est restinguenti incendum cum olivo. » Idem, *ibid.* cap. XXXIX: « Onerato ventre deprimitur cor; si autem ejus ratio habeatur, exsuffiat mens. » Et S. Chrysostomus, *ibid.*: « Venter crassus, inquit, mentem subtilem non parit. Multa vorare, ad pardalim, ursum et leonem perficit: pedum dolores, et capitis gravitates, et oculorum hebetudines, et manuum aggriplundines, et tremores, et resolutiones, et aurigo, et febres longe ac horribiles ex voracitate et repletione produci solent. Nam cibo non saturari, sanitatem esse medicorum filii pronuntiani. Obscuri loco tibi sit inopia et famæ. Conditorum sensus ad palatum terminatur, deinceps vero indifferens est quod ingreditur, omnia ad factorem usque alterante natura. » Ibidem Philo: « Continental, inquit, sanitas et robur sequitur; incontinentiam vero infirmitas et agritudo morti vicina. » *Ibidem*, cap. XXXVIII, S. Basilus: « Contumelia damonum, inquit, nihil aut de adverso jejunantem, et vite nostræ custodes angelii alacrius manent apud illos qui per jejum purgati sunt. » Denique Comicus: « Virtus concilave, inquit, temperantia est. » Plura haec de re dicam proximo opere in *Prov. XXII*, 3, sub finem.

Igitur cena sobria et parca conciliat, primo somnum facilem et suavem, carentem insomniis, tetris, haridis et funestis, que parit nimia ciborum copia;

Secondo, temperem humorum, ut nec cholera, nec melancholia, nec phlegma, ne sanguis exsiperet; sed singuli hi quatuor humores inter se debitam habeant proportionem et libramentum, in quo corporis sanitas et reca valetudinem consistit;

Tertio, stomachi et intestinorum quietem (ac consequenter animæ quietem et delectationem), quia haec recte modicum cibum digerunt et distribuant, ac prōinde flatibus et tormentibus non exigitantur. Hoc est quod ait: « Sonnus sanitatis (id est sanus, sanitatem conservans et augens) erit in homine parco, » id est frugal et sobrio. Quocirca talis « dormiet usque in mane, » quia cibi cum non gravabunt, nec excitabunt, ut cogatur surgere ante tempus: ac cum statim tempore excitatus fuerit, « anima illius cum ipso delectabitur, » g. d. Secum ipse gaudebit, quod in convivio et cena hæsteria sua sobrietate conservat sanitatem tum corporis, tum mentis et judicii, quam perdunt ebrii; tum conscientia, quod eam non lasserit per gulam et intemperiam. Quo illico bene dispositus, latius et alacer surget, ut suas preces, studia et negotia solita sui

compos, vegetus latusque peragat. Vigilis ergo opponit somnum, cholera sanitatem, torture delectationem. Pulchre dicit : « Anima illius cum ipso delectabatur : » quia, sicut cithareodus delectatur videns pulsanscitharam harmonica compositam, illa enim concinnam harmoniam edit; dolet vero et tristatur, si eam distemperat videat, illa enim raucum et absolum edit sonum : ita pariter anima, dum corpus habet temperatum, gaudet et delectatur; qui per illud ritie canere, legere, orare, studere, etc., valer : dolet vero et affligit, si corpus vino et crapula sit distemperatum, ideoque ad officia mentis ineptum. Corpus enim est quasi cithara, una est quasi cithareodus.

Porro somni tanta est utilitas ad hoc ut digerant cibi, vires instaurentur, minuantur curae, leniantur segritudo, ut non dubitaverint ei divinitatem assignare Gentiles, qui quoque ex rebus commodum capiebant, eas venerabantur ut nuntia, e quibus unus ita cocinit Ovidius lib. II Metamorph. :

Somne, quies rerum, placidissime somne deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Fessa ministeris mulces, reparas labore.

Sed et Orpheus somnum vocat regem felicium deorum, et omnium mortalium, hominum atque animalium. Sic vero cantat Seneca in Hercules furente :

Tuque, o dormitor somne malorum,
Requies animi, per humanae meliori vita.

Scribit Tertullianus lib. De Anima, cap. xliii, somnum esse recreationem corporum, redintegratorem virum, probatorem valetudinum, patatorem opum, medium laborum, cui legitime frumento dico edidit, non legem facit, auferrando rerum etiam colorem. « Perfugium videtur, inquit Cicero, omnium laborum et sollicititudinum esse somnum, » lib. De Die.

Audi Franciscum Valesium lib. Sacre Philosophiae, cap. lxxiii : Viro, « inquit, infrunito accidente » vigila, cholera et tortura; somnum autem sanitatis in homine parco. » Nihil magis experimento cognitum, quam unum qui se cibis implavit usque ad satietatem, non posse dormire, sed aut totam noctem vigilare huc et illic se jactantem, neque possit loco consistere : aut dormire somnum gravem cum multis horrendisque insomniis; neque cum longum, sed crebro interruptum, ac cum cholera nonnunquam et tortura, hoc est, cum anxiate ventriculi et vomitibus cibi corrupi, aut nauseis et ructibus nidorosis (hic affectus vocatur ab Hippocrate cholera seca) et cum terminibus intestinorum : illud qui em ob cibos corruptos, qui adhuc in ventriculo aerenat; hoc ob eos qui in intestina descenderunt. Eum vero, qui parte aut circa saturitatem cenavit, dormire usque in mane, et animam eius cum ipso delectari, hoc est magnam ex somno volupatem ca-

pere, et expergisci alacrem et expeditum; quod quidem signum optime peractus conceptionis, atque adeo bona valeutinus est. Ob haec iugularubrum parcum esse, et præterea in omnibus operibus esse velocem. Idem paulo superius ex Hippocrate docet precipuam sanitati tuendae rationem consistere in diæta, sive in moderatione cibi et potus. Nullus enim error in victu committitur, qui non ex quo utramque partem hominis ledat. Ebrietas enim ut caput gravat, ita mentem ledit; cibi et potus ingestio nimia, ut replet siccis corporibus, ita facit hominem libidinosum: otium factum corpus exrementosum, et animum molles ad desideria: cibi abstinentia nimia extenuat ad debilitatem corpora, animum vero facit meticulosum: vini potus (qui aqua erat ex re) fluxiones molles citat, et iracundiam affert: potus aqua (qui vino et rebus opus) cruditates parit et tristitiam.

Si igitur, ut ad tuendum corporis valeutendum humores oportet esse compositos, ita ad valeutendum animi, affectus; et utrosque modo aliquo turbat quicunque error in victu; constat idoneum virtus institutionem ad totius hominis valetudinem, corporis, inquit, et animi, esse necessarium. Cum præcipue non solum talis error ulrosque per se turbat, sed et alteratos per alteros. Ucuncum enim turbentur succi, evenit turbari affectus; et utrumque turbentur affectus, humores quoque. Quapropter verissime dictum est a Galeno medicinae partem esse philosophiam morum, non solum quae ad re publicam pertinet constitutionem, sed quae singulorum moribus compendiis se accommodat. Haec enim affectus temperat, que una quidem pars est (neque ea maxima) totius virtus : cum hic, ut medicei omnibus convenient, sex constet rebus, cibo et poto, motu et quiete, somno et vigilia, aere, animi affectibus, et excretione aut retentione quorundam. Haec Valesius.

Denique inculcandus est aphorismus Hippocraticus, lib. I, cap. xvii: « Ubis cibus præter naturam, » hoc est plus equo, « ingestus est, morbum facit. » Nunquam enim ad satietatem, sepe infra illam cibum sumpsisse profuit: sic enim melior fit concoctio, et minus excrementorum gigittur. Idem, lib. VI Epidem. part. V, aphorism. 20: « Sanitatis studium est, inquit, non satiari cibis, et ad labores impinguare esse. » Idem assertif. « *τόπον μέσην* ἡρετος, hoc est *indigentiam esse matrem sanitatis*. Ille in Decret. dist. ult. De conser., legimus quosdam morbo articulari et podagra laborantes, ad simplicem mensam et pauperes cibis redactos, conservuisse. Constat eos, qui escis vilissimis utinam, esse robustiores, saniores et vegetiores, sunt agricultore, opifices, famuli. S. Hieronymus. « Epularum largitas, inquit, et corpus frangit et animum. » Democritus aliebat « animam sicciam, id est sobriam, » esse sapientissimam. Idem dicebat « satius esse mori, quam per intemperiam animum obnubilare. »

Moraliter disco hic, quanta sit gula intemperantia et noxa. Praeclarus S. Basilius, homil. I De Jejunio : « Venter, inquit, hellino est, poscent finem nunquam faciens. Cum cibis refertus est, de temperantia disserit : cum autem inflationem discensit, dogmatum suorum obliuione capitur. » Idem, De legendis Gentilium libris : « Gulones, ait, non leviores penas pendunt quam ilii qui in inferno excruciantur, ut qui aperte ignem verberent, ac crivo aquam ferant, atque in perfusum dolium infundant, nec laborum ultimam finem faciant. » Hinc et S. Gregorius Nazianzenus, in carn. De Divisoriis vita generi, ventrem eisca saturatum vocat sepiulcrum. Nam vivum sepiulcrum circumferat, qui corpus cibo merquo distentum atque obrum gestat. Idem in Tetrastichis :

Vinum, libido, lux et damna pares:
Hos mea privata, quos tenet.
His ut prece medere, fuisse lacrymis, jejuniis.

Idem in Distichis : « Contumelias atque insolentia, ait, parentes sunt saefetas. » Quocirco sapientia S. Hieronymus monet S. Paulum, epist. 13: « Convivia, inquit, velut quadam catena fugas voluptatum. » Plura vide apud Damascenum, lib. I Parallelorum, cap. lxxvii. Rursus S. Bernardus, De interiori domo, cap. xlvi: « Nullus tam improbus exactor est quam venter. » Idem, epist. ad Robert. nepot. : « Vinum mulsum et pinguis corpori militant, non spiritu. Piper, zinziber, cimimum, salvia et milie species saltemtorum palatum quidem delectant, sed libidinem accendant. Prudenter subrieque conversantis satis ad omne condimentum, sal cum fame. » Idem, De Persecut. susto, cap. xi: « Voluptas guitaris, quae tantu modi estimatur, vix diutorum obtinet latitudinem digitorum; et ejus tam modice pars tam exigua delectatio, quanta paratur sollicitudine, quamdiu deinde molestiam parit! » Idem, serm. 4 De Aduento : « Plenitudo, ait, et abundantia temporum oblivionis et inopiam facit eternorum. »

23. Et si COACTUS (gravatus) FURIS IN EDENDO MULTUM, SURGE A MEDIO, EVOME : ET REFRIGERABIT, ET NON ADDUCES CORPORI TUA INFIRMITATEM. — Ita Romana et Complutensi, licet Graeci Roma correcte deleinat τὸ πέπειρα, id est evome : quasi somum suadet surgere et obambulare ad digerendum cibum. Pro surge a medio, grace est ιάγα παραποτία, quod Complutensi vertunt, surge per medium (mensuram et convaruum, transiens, Romanus vero legentia per α., et accentu in penultima παραποτία, vertunt, surge in medio pomorum, scilicet in fine mensa, dum apponunt pomum et bellaria, q. d. Surge non exceptato fine secunda mensa; ali, surge quasi e media cena obiens: Tigrina: Quod si te cibi angari, exsurgere, obambula, vome ut conqueras, nec morbum corpori tuo contrahas. Non suadet surgere quasi bonum absolute, sed conditione; si, scilicet, nimis te cibo oppleveris, ad vitandum majus plethora et

repletionis malum. Unde recte Jansenius : Non consulti sane, inquit, ut ad provocandum vomitum quis se multum ingurgitet, quemadmodum quidam parum pie considunt, sed ut, si aliquorum improbitate et violencia quis multum se gravat, tempestive surget, mensa, ne quid indecorum in mensa patiar, aut nimis repletio diu corpus affligat et noceat; et sic in secreto loco sine allorum offensione crapulam evomat potius, quam diu stomachus affligatur cum periculo scutari morbi. Quo consilio satis indicat quantopere a crapula sit cavendum, ut pro qua curanda tam fredo et indigne homine, planeque canino, remedio sit utendum. Turpiter enim est causam hujus turpitudinis præbere, quam turpitudinem hanc, ob magis mali evitacionem, in se admittere. Proinde et satis subindicatur, quam graviter peccent, qui postquam se gravatos sentiunt, gentes et mensa crapulam evomunt, ut mox rursum mensam accedentes novo se cibo potueingitare valeant.

Idem suadet Hippocrates, Galenus ceterique medici. Audi Franciscum Valesium, Sacra Philosophiae, cap. lxxxiii, in fine : Si quando, inquit, coactus sis, ut fit in conviviis (tameis id vir temerarius et fortis, quique rusticus pudore non laboret, pati non debet) in edendo multum, consumissimum est multitudinem cibi primum depovere, deinde dormitum ire, ut concoquatur reliquum: postea exercere, ut extundantur excreta. Optima autem ratio ventrici vacuandi in vomitione est; secunda ab hac, in dejectione. Vomito enim ejicit ex ipso ventrici ore, antequam descendenter cibi, succurrilque citissime et maxime, sine aliarum partium noxa: dejectio ex intestinis, que jam descendenterunt. Utendum ergo, si modo facere id homo possit, vomitione statim: si autem quispiam eorum sit qui vomunt difficillime, utendum aliquanto post alvi subductionem, tunc scilicet, cum tormentis aut distensionem inferioris ventris ceperit sentire. Optime igitur, ac secundum Hippocratis et Galeni pracepta (ut lib. VII Methodi medendi licet videre) præcepit Ecclesiasticus : « Si coactus furis in edendo multum, surge a medio (his verbis significat statim id esse faciendum, antequam cibi copia noxe aliquid afforat), et vome, et refrigerabit te (hoc est, sublevabit te), et non adduces corpori tuo infirmitatem. »

Quatuor ergo remedia nimis repletionis Siracides suggesti: primus, surgere; secundus, ambulare; tertius, vomere; quartus, corpus exercere. Vide enim hec quosdam ita mense et cystis affixos, ut movere se loco et surgere nequeant: vel, ubi surrexerint, statim recidant, huc illuerant et impingant, ita ut omnibus sint ludibri. Ali plane saginati quasi sacci pleni, aut trunci et stipites, a mensa auferantur et asportentur. De quibus Cicero, lib. II De Finibus : « Asoli, inquit, qui in mensam vomunt, et qui de convivis aufe-

tentur, crudique postridie se rursus ingurgitant, qui solem, ut aiunt, nec occidentem unquam vident, nec orientem, qui consumptis patrimonis egerint. » Igitur quando vomitus sit honestus, quando indecens et iuhonestus, vide disserendum Plutarchium, lib. De Sanitate. Idem in *Sympo-*
sioen in convivio philosphandum, suadet vomitum ei qui parit vult. « Ecce, siquidem vimum caput tenet: siue Agrem a Salomone vocari « filium vomenlis », Proverb. xxx, 1, eo quod ex vomita levato serenoque capite ad dicendum prossiliter; censem ibidem noster Salazar.

Porro Celsus, lib. I, cap. iii, ex Asclepiade: Vomitus, inquit, utilior est hieme quam estate: tam tuta et puitate plus, et capitum gravitas major subest. Inutilis est gracilibus et imbecilibus stomacho: utilis est plenis et biliosis omnibus, si vel nimium se repleverunt, vel parum concreverunt. Itaque ubi amici ructus cum dolore et graviitate praecordiorum sunt, ad hoc remedium configundunt est.

Tropologicus Rabanus: Si multa, ait, peccata commisisti, eaque in stomacho mentis congestissi, evone ea per confessionem, itaque conscientiam alleviabis et sanabis. Sic et Origenes hom. 2 in Psal. xxxvii: « Vide, ait, quid nos edocet Scriptura divina: quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim, sicut hi qui habent intus inclusum escam indigestam, aut phlegmatis humorem, stomacho gravior et moleste invenient, si vomuerint, relevantur; ita etiam hi qui peccoaverunt, siquidem et occultant et retinent infra se peccatum, intrinsecus urgenter, et precommodum suffocantur a phlegmate aut humor peccati: si autem peccator ipse sui accusator fiat, dum accusat seipsum, et suum peccatum confiterit, simul evomit delictum et omnem morbi causam dixerit.

Secundo, Paladius mystice huc referat ad divites, quibus insigne datur hic consilium, ut, si mulier divitiarum devoraverint, illud in pauperes evoniant: ita de divitis anima, inquit, a scrupulis queiset, et pomenas avaris irrogandas evadet.

27. IN OMNIBUS OPERIBUS NIS EST VELOX, ET OMNIS INFIRMITAS NON OCCURSET TIBI. — « Omnis non » Hebreus idem est quod nulla. Pro velox grecæ est ἵππος, id est diligens, strenuus, acer, velox, currens (τέρπει enim est curro), item dexter, solers, reumpectus, industrius et acutus.

Primo, Paladius hoc monitum referat ad vers. 23, q. d. In omni opere est velox, id est facilis, diligens, strenuus, ut seias facile surgere, ambare, vomere, ac ita ab infirmitate liberari, quæ tibi, nisi vomitas, occurret. Verum, ut idem fate-

tur, preceptum hoc, esto occasione conviviorum dictatur, in se tamen generale est, ac ad quævis opera pertinet. Uode

Secundo, Franciscus Valesius, lib. Sacra Philosophia, cap. lxxiii, per velocitatem accipit exercitatem corporis, quæ plurimum juvat ad sanitatem tuendam: « Et omnis, inquit, infirmitas non occurret tibi. » Quod non ita accipiendo est, ac si nullo posset morbo ponitus corripi, sed quod nullis morbis esse poterit valde obnoxius; sed raro ac leviter iis tentabatur, nisi easus leditur a causa, quæ medicis vocantur non necessarias, aut ense, aut igne, aut lapidis jactu, aut domus ruina, aut contagio. Sensus ergo est, q. d. Si velox sis, corporeus exerceas, raro gravior negrotabis. Siracida consenit Hippocrates, lib. VI Epid. sect. IV, dicens: « Exercitatio sanitatis est circa satietatem cibum emere, et impinguum esse ad labores. » Parcum enim esse, quod ait Siracida, quid aliud interpetaris, quam circa satietatem uti cibis? esse velocem in suscipiendo laboribus, quid aliud quam esse impinguum ad labores? exercitium intellige non nimium, sed moderatum et commensuratum eniisque complexioni et viribus, aque ac coctionem. Nam; ut habet aphorismus: « Neque satietas, neque fames, neque aliud quiddam, quod natura modum excedat, bonum est. » Quare sicut in cibo, sic et in motu exercitio multis exciditur.

Porro, ut otium nocet corpori, sic et fatigatio: quam interdicens Hippocrates scripsit: « Ubis assari corpori corpus, quiescere statim remedium est. » Velox ergo hic vocatur non qui precipitatus, sed qui expeditus est, impinguus et alacer. Ita enim alacritas, et consequens ex ea velocitas, tum animum, tum corpus exauictum, vegetat et vivificat; nam spiritus vitales excitat, cosque per totum corpus coloriter diffundit, qui singula membra vegetant et roborant; itaque ab eis omnem debilitatem et infirmitatem excludunt, ut non tam moveri et progrederi, quam instar avium vel Aegolorum volare videantur, ut videtur est in juvenibus Italis.

Subiungit Valesius. Nam aliqui Hippocratici aphorismus habet: « Ubi fames, laborandum non est. » Unde eum ita convertenti licet dicere: Ubi laborandum, fames sustinenda non est, sed capiens cibus. Atque eadem ratione colliges: Ubi otium, cibus capiens non est, nisi parvissime; et ubi multam accipiendo est cibi, non utrumque, sed multum exerceendum est homo; quia, ut idem dicit lib. De Dieta, homo, comedens et non laborans, non potest esse sanus. Apposuit vero ibidem causam omnium eorum quae diximus, his verbis: Contrafrias enim inter se vires habent cibi et labores. Verum inter se mixta conferunt ad sanitatem; labores enim ea que insunt, consumere solent; cibus autem et potus ea que evacuata sunt, explicant. Itaque modus est ut ultius ad alterum accommodetur; quia contraria cum ha-

bent facultates, neutrum oportet alterum superare, neque cibum unquam, neque laborem; mutuo enim sese corrigit: alterum, cum replet; alterum, cum innat. Igitur si cui laborandum necessario, plus solito est adjiciendum cibus; si vescendum pluribus, exercendus etiam plus. Quare ne ninius indiges motu, consultius sit parce uti cibo. Neque tamen semper, ubi solitam cibū copiam auxeris, sed sit augere exercitacionem, neque ubi satietas magna fuerit; quia, et si cibus et labor contraria sunt, non tamen uteatur post alerum commode adhibetur; sed (ut Hippocrates inquit) labor cibum precedere debet, non subsequi. Neque quidquam periculiosum, quam pleno ventre, aut toto etiam corpore pleno vel impuro, vehementer exerceri, antequam magna pars copiae aut eacochymiae manifesta evacuatione sit deposita; quia exercitatio distractit per corporis habitum, quae intra ventre ac cavitates recondita sunt. E penlo igitur ventre cruda distractit in partes alias omnes; quare et capitis, et pulmonis, et hepatis, et viscera omnia facit obstructiones atque fluxiones multas in eas ipsas partes, et in vesicam, et in articulos, et totum corpus; unde innumeris nascuntur morbi. Igitur maxima est primum curandum est ne unquam cibum copias nisi pare, ut ab illo placide ac longum dormias, et a somno alacriter exspectus, impinge exerceris, ut omnem effugias infirmitatem. Illeucus ex Hippocrate Valesius.

Eadem de labore et exercitio est omnium sapientum sententia. Hinc Plutarchus, lib. De Sanitate: « Non otio, inquit, et inertia venialis est sanitatis, quo duo maxima sunt malorum morbos comitantur; et si quis bonam valetudinem quiete et actionum abstinentia putat se paratum, perinde facit, ac si quis nihil despiciendo oculis, aut vocem non loquendo conservare constituit. » Et paulo post: « Sic Cyrus, apud Xenophonem, ait se ἵππος, id est elaborare cibum sumptum; ita enim et sanitatem conservari, et robur corporis augeri. » Galenus, lib. II De Valetudine. tenua: « Sanitatis tutela, inquit, a labore est auspiciata. Exercitationibus enim firmitas membris accedit, et naturalis calor accenditur, et ex partu attriti duritu quedam comparatur, ut si Hippocrates, articuli et manu, et sanguis per totum corpus defertur. » Plato, in Theateto: « Corporum habitus, ait, quiete et otio corruptur, exercitio et motibus magna parte conservatur. » Aristoteles in Problemat. sect. I, problem. 47, querit cur salubre sit cibum minuire et laborem augere; ac respondet: Quia causam agrotandi affert excrementorum copia, quæ tum existit, cum aut cibus superest, aut labor deest.

Tertio, Lyranus et Jansenius: « In omnibus operibus tuus est velox, » inquit; grecæ ἵππος, hoc est, strenuus et diligens; quomodo vero etiam accipitur in Proverb. cum dicitur cap. xxi, 29: « Vidisti virum velocem in opere suo?

« Esto facilis et humilis, et non accedet ad te quidquam

mali. Hinc de sposo Christo Domino dicuntur, *Cant.*, II, 8 : « Ecce ista venit saliens in montibus, transiens colles; similis est dilectus meus caput hinc nubisque cervorum. » In quo proinde exultans Habacuc, cap. III, vers. 18 : « Ego, inquit, in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Iesu meo. Deus Dominus fortitudo mea, et ponet pedes meos quasi cervorum, et super excelsa mea ducet me vices in psalmis ei⁹ enim. » Vide quae ibidem annotavi. Ita B. Virgo, accepto per Angelum incarnationis Verbi nuntio, exsiliens adiit in montano cum restatione, et salutavit Elizabeth, *Luc.* cap. I, vers. 39. Ubi S. Ambrosius : « Nescit, inquit, tarda molimina Spiritus Sancti gratia. » S. Bernardus, epist. 233 ad Guarinum : « Vixit annos, inquit, animus, et frigente jam corpore feret sanctum in corpore desiderium, artibusque fastiscentibus durat tamen incolimus propositi vigor, nec sentit rugosae carnis infirma spiritus promptus. Utquid enim metuit veteranum domicilii ruinas, qui fabricam spiritalem videt in dies in sublime consurgere, proficer in eternitatem? » Qui ergo vult valere spiritu, ejusque defectus et morbos effugere, sit frater, id est velox cursor, ut instar cervi procuraret omne bonum, diecatque cum sponsa, *Cant.* I, 4 : « Post le remus in odorem unguentorum tuorum. » Christus enim exultauit ut gigas ad eundem viam, *Psal.* XVIII, 6. Unde ab Apostolis et Evangelii preconibus Christi ascellis affl. Iesaias, cap. LX, vers. 8 : « Qui sunt isti, qui ut nubes volant? » El ego, inquit, sic curro non quasi in incertum. » Et : « Sic currit ut comprehendatis, » *I Corinthus.* cap. IX, vers. 23 et 26.

Hoc velocitas tum in aliis, tum pressertim in vocatione Dei ad vitam perfectam, v. g. ad statum Religionis, requiriatur, ut scilicet is qui vocatur, velociter Deo vocanti obediat; quia si deferat, diabolus, parentes, socii, aliquique illum ab hac mente deducere satagent. Unde S. Ambrosius, lib. I *De Punitentia*, cap. XVI : « Omne, inquit, studium torpescit dilatatione, et ideo Dominus in presentium fructu cumuleretur, devotis discipulorum, dixit : Quoniam qui dimisisset omnia sua, et Deum seculus esset, confies tantum recupereret, et hic et in futurum. Prius haec promisit, ut fastidio dilatione auferret. » Acrius vero ad hanc vocationem stimulat S. Bernardus in *Declam.* : « Quantos, inquit, mundi sapientia maledicta supplantat! Noli, inquit, precipitanter agere, dum considera, diligenter intueri. Magnum est quod proponis, et opus habes multa de liberatione. Experi quid possis; amicos consule, ne post factum pomifer contingent. Hec sapientia mundi terrena, maledicta, animalis, diabolica, inimica salutis, scoffatrix vite, mater tepiditatis, que sole Deo vomitum provocare. Cum a Deo verbum esse non dubites, quid opus est deliberatione? Vocal magni consilii Angelus, quid aliena consilia prestolaris? Ab ore puti-

gemehe eripior, et inducias petam? Abscondi ignem in situ meo, et exusto jam latere, dum mihi deliberandum est an expurgiscar, an excutiā, an abjiccam illum? » Plura vide apud Hieronymum Platnum, *De Domo status religiosi.* Huc pertinet illud Tertullian. lib. *De Punitentia*, cap. IV : « Audaciam, inquit, existimo, de bono divini precepti disputare. Neque enim quia bonum est, ideo auscultare debemus; sed quia Deus praecepit. Ad exhibitionem obsequii prior est maiestas divine potestatis; prior est auctoritas imperantis, quam utilitas servientis. »

Rumini et expende illud *Isaiae*, cap. XI, 31 : « Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas sicut aquile, current et non laborabunt, ambulabunt et non deficiunt. » Vide ibi dicta. Vetus est dictum : « In virtute esto delphinus, » ut sicut hinc nando est celerrimus, suaque celeritate ceteros pisces praecurrit; sic pariter tu sis celerrimus in exsequendo virtutis proposito, ut da occasione illico illam operem.

23. SPLENDIDUM IN PANIBUS BENEDICENT LABIA MUL TORUM, ET TESTIMONIUM VERITATIS ILLIUS FIDELE (Alludit, imo citat Proverb. cap. XXII, 9 : « Qui prouos est ad misericordiam, benedictetur; de panibus enim suis dedit pauperi; ubi proximo, Deo dante, plura has de re dicam.) 29. NEQUISSIMO IN PANE MURMURABIT CIVITAS, ET TESTIMONIUM NEQUITILLUS VERUM EST. — Ita Romana et Grecia; perperam erga Jansenium et alii legunt, in nequissimo pane. Post praecepta convivialis subiicit has duas gnomas in laudem beneficentie, quod scilicet beneficis, qui suos panes et res liberaliter alii, preseruent pauperibus, desperit, ab omnibus benedictetur et laudetur: avarus vero et sordidus ab omnibus vituperetur, ut hac ratione omnes ab beneficentia alienat, et a sordida avaritia avertat. Igitur « splendidum in panibus » vocat beneficium et liberalitatem, qui suos panes, id est escas, liberaliter et hilariter alii comunicat, quem proinde ut tales benedictent et celebrant labia multorum: « Et testimonium veritatis illius fidele, » id est, « testimonium, » quod veritati, id est vera virtuti, probitati, honestati et liberalitati (grace οὐαλον, id est pulchritudini), haec est pulchra munificentia, que eum facit pulchrum et splendidum. S. Ambrosius, libro *De Nabathe*, cap. IV, legit bonitatem, id est beneficentie ejus perhibent cives, est « fidele, » id est verum, certum, stable, permanens et diuturnum, ut non nisi perfronari avaritia actus multo tempore continuos deleri et aboliri possit. Huic opponit « nequissimum in pane, » id est avaritiae et sordide tenacitati, « illius » perhibent cives, presertim pauperes,

« est verum; » greco ἀριστή, id est diligens, exactum, certum, stabile et permanens, ut non nisi per multis liberalitatis actus diu iteratos deleri et existinxi possit. Unde Tigurina veritatis *Panes exortant lobia praeclara*, testificatioque de ceteris quas certa est; super « ad ligna pane fremet civitas, quod certum est malignitatis ejus testimonium; » alii : « Qui virtus splendens est, et labia hominum benedicunt, et testimonium honestatis, ipsius fidele est; qui in virtute nequam est, ei obscurans civitas, et testimonium nequitatis ejus exquisitum est. » Exemplum prioris illustre est in *Vita S. Joannis Elemosynarii*, cui ab liberalitatem benedit Deus, Angeli et homines. Posterior exemplum ibidem extat in Petro Telionario, cui ab avaritiae omnes pauperes detrahebant, donec per visionem a Deo corruptus mores mutavit, et ex avaro liberalis evasit.

Porro Paladius sic explicat : Octauum praeceptum est ut, si aliquem convivio excepis, splendide excepis et laute : ita fiat, ut labia laudent multorum; et haec laus tuae veritatis fidelis et firma est. Contra vero, si convivis sordide excepis et parce, murmurabit contra te civitas, et viluperum hoc vere viluperum est. *Panus*, Hebrei significat totum convivium, ut illud docet de fratribus Joseph, qui audierant quod ibi conseruari essent panem, *Genes.* XLII, 25. Unde *splendidus in panibus*, est, qui large et splendide convivium parat: intellige per dignitate convivis; contra vero *nequissimum in pane* est parciens et sordidis.

Nota diligenter verbum « testimonium veritatis illius. » Plane omnis virtutis officia laudes sunt dignae; sed officium charitatis est officium veritatis, et ejus « testimonium » fidele est, non fallax, non deceptorum. Est enim charitas vera virtus, sine qua nulla est integra virtus. Ergo qui splendide convivium pio parat amico, charitatem ostendit; est enim sermo de convivis pium, quia amicus Tobias appurabat. Hoc in convivis charitas, veritas est, vera honestum pium esse demonstrans. Intelligis nunc ex contrario sensu, quam viluperandum sit ex sordida parsimonia pios maligne ad convivium excipere. Quam magna ergo charitas est, que etiam inter epulas radios sub benignitatis effundit! Hoc Paladius. *Hoc S. Thomas*, II, II, *Quast.* CXVII, art. 4,

TERTIA PARS CAPITIS.

DE SOBRIETATE IN POTU VINI.

(Apposite et congruo ordine Siracides transit a convivis ad vinum; quia vinum convivii et convivium est decus vel delectus, atque in convivis frequens est compotatio; quia de causa convivium ab Hebreis vocatur *תְּמִשֵּׁה miste*, a Greco *μετανοια*, id est compotatio.)

30. DILIGENTES IN VINO NONO PROVOCARE: MULTOS ENIM EXTERMINAVIT VENEN. — Tū diligentes dupliciter accipi potest: primo, ut partcipium a verbo *diligere*, ut sit idem quod amans. Unde Rabanus legit, *dilectantes in vino*. Jam « diligentes in vino, » id est diligentes vinum: est Hebraismus,

docet liberalis et splendididi esse multa dare, sed pauca accipere; ac ad 3 citat illud Poeta :

Si quis in hoc mundo multis vult gratias haberi,
Det, capit, querit, turba, pauca, nihil.

Porro hic splendor magnificientis maxime decet regem et principem, qui in terris est quasi sol quidam beneficentia. Unde Agapetus Diaconus, *Admon. ad Justinianam Imper.*, num. 31 : « Solis profecto partes sunt, inquit, illustrare radis orbem; principis vero virtus est egenorum miserari. Jam vero iis clarior est imperator qui plus est. Ille namque (sol) cedit succidenti nocti, hic (imperator plus) autem rapacitati pravorum non concedit indulgentie quippiam, sed lumine veritatis iniquitatis occulta corrigunt. » Et num. 32 : « Quantum potestate ceteris antecellis, tantum facit etiam emicare animos, alios emovere. Persuasum enim habebam abs te postulari honestorum operationem, quae magnitudini virium proportionem respondeat. Ut igitur a Deo quasi per praecomenem vitor declareris, corona invicti imperii tuo capiti imposita, coronam etiam ex promerendi pauperibus acquirebo. »

Mystice Rabanus : « Hec sententia, inquit, vivit.

Debet juxta historiam ad eleemosynarum largitatem nos exhortari; quoniam, juxta apostolum Paulum : Qui parco seminat, parco et metet; et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet vitam eternam *II Cor. ix*; hilarem enim datorem diligit Deus. Spiritualiter autem, qui panem verbi proximis suis fideliter expendit, et testimonium veritatis coram benevolis auditoribus non abscondit, a multis accipit laudem benedictionis, et ab ipso Domino haerit gratiam semperne mercedeis. Hinc et in Proverbii scriptum est : De fructu oris viri reprobatur venter ejus, et genuina labiorum ejus saturabunt eum, *Proverb. XVIII*. E contrario vero, quid de hereticorum perversa doctrina subsequatur, audiamus : In nequissimo pane murmurabit civitas, et testimonium nequitillus illius verum est. In nequissimo ergo dogmate hereticorum, qui adulterantes verbum Dei, non pane vite, sed pane pascunt mendaci, quidquid pestifer sermo eorum profert; quoniam verum est testimonium, quod de eis scriptum est : Testis falsos non erit impunitus; et qui loquuntur mendacium, peribit. »

Iebrei enim verba contactus, sive realis, sive mentalis, quale est *diligō* (diligens enim suo amore quasi tangit dilectum), construunt cum propositione 2, id est in.

Secundo et potius, *et diligentes accipi potest ut* non significans sedulos, assiduos, strenuos, q. d. Eos qui seduli et strenui sunt in vino potando, qui assidue student cibis evacuandis, qui strenuum navant operam non libris, sed sephyls exhaerendis; noli provocare ad potandum, ne cum eis contendit et caythus certa, uter quis bibere valeat, ut faciunt potatores; sed potius a vino eis avocet, distrahe et impedi, ne oleum adlas, sed potius subtrahas igni.

Huius sensu faveat Graeca, que habent, *τὸν περὶ ἀσθέτου* (manuscriptum legit, *περὶ αὐτοῦ*, id est *ne sis sapiens in vino*; id est, ne ostiotha peritum potandi et rei Bacchice, aut ne inter polandum ostentes te esse doctum et eruditum), id est, ut Complutensis: *In vino ne viriliter agas*; Romana: *In vino noli fortis agere*; Tigrinusa: *Ne probes te vīnum in vīno*. Multii enim in vino sunt viri, in bello et opere feminis, quibus vix intentia Isaías, cap. v, 14: «Vix qui consurgit manu ad abruptionem secundam, et polandum usque ad vesperam, ut vino restituit!» Et vers. 22: «Vix potentes estis ad bibendum vīnum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem!»

MULTIS EXIM EXTERNAVIT VIXY, — id est: Melios subverit ebrietate, que sensum minuit; iram, rixam et cordes exxit, libidinem inflammat, animi sercerum per furorem aut amorem denudat, — inquit Rabanus. Huc perlinct illud Hecatoren propterbum: *Vīnum intrat, secretum exīt*. Nam vīnum clavis carēt; et quid in animo est soberū, id in lingua natat ebriū. Et illud:

כְּבָבֶבֶב backis, backos, backas, id est, in brūtis, in porosis, in focusis; puta in ira, suppis, appare animus et mens hominis. Si enim locutus auro turgidos dilecti creches, explorabis ejus fidem; in porosis vero et vīno est veritas. Nam, ut ait Luyppus: «Ex formae speculum est, vīnum inveniuntur.» Denique de ira fons aut Poëta:

Sapo hominum latenter detexit et ira latenter.

31. IGNIS PROBAT (et probando fecit ignis, est metalepsis) FERRUM DURUM: SIC VĪNUM CORDA SUPERBORUM ARGUET, IN EBRIETATE POTATUM. — S. Ambrosius, lib. *De Elia*, cap. xii, legit: «Sicut ignis emolliit ferrum durum, ita et vīni incendio etiam superborum hominum cor liquecet.» Sensus est, ait Rabanus: «Sicut ignis calore sua ferri durient emollii, illudque excedere facit; sic vīnum in ebrietate potatum corda superborum a sua constantia resolvit, ac ardore suo inflamans subito ad facinus perpetrandam provocat, et superbe intentione majorē audaciā ad mali commissionē tribuit,» q. d. Sicut nullum est ferrum tam durum, quod non igne dometur et

inflammetur; ita nullum est ex adeo valens et superbum, quod vīno immodico non sue ebrietatis damna demonstrat, ait Palacius. Exemplum claram est in superbo Holofore qui, vīno resolutus et accessus, cæsus es a Judith.

Porro Graeca addunt nonnulla, enque nervosa, sie enim legunt: καίνοντες διάφορον εἰς βασικόν, οὐτε εἰς τάξιδας, οὐτε πάρη (Complutensa et Tigrinusa legunt τὸ πάρη, id est τοξική, ὑπερβάσια). Quod Complutensis vertum: *Fornax probat* (et probando facit) *ferruminationem in tinctura*, sic *vīnum in corde superborum in ebrietate*; id est, ait Palacius: *Ferrum fit durus, si ignitus sepius mergatur in aqua*; sic *superborum fit superbius*, si sepius maleat et nactet in vīno. Romana: *Fornax probat acier, ferri in tinctura*, sic *vīnum corda in contentione superborum*; *σύρων* enim est *ferrum acie* (quod Gallo vocant *acier*) *sive chalybe temperatur et roboratur*, *pula acies, acumen et robor ferri*; talis enim est chalybs. Vide Plinius, lib. XXXIV, cap. xiv. Itali vocant *la templa*, id est *temperaturam fortem ferri*, ut *culli, gladii, securis, etc.*, q. d. Sicut ignis probat et facit ferri temperaturam; sic *vīnum probat duritiam mucronis, dum mergitur*; ita *vīnum corda in certamine superborum*. Quid Jansenius sic explicat, et Latina Vulgate adaptat: *Videtur, inquit, Sapiens ad hoc respexisse, quod, cum paranda est acies mucronis, aliquoties fornunt ut chalybs aqua intinguntur, siveq; induratur, temperatur atque acutus; et proinde per tincturam ferri in aquam ignis prebat, ostendit et exhibet hominibus gladium acutum et ferrum durum: quod si non intingatur in aquam, non tantum habetur duritium; ita etiam vīnum ostendit et exhibet hominibus corda superborum, dum illa per ebrietatem madeficiat, et veluti vīne immersum. Nam illa vīno accensa, et ebrietate madefacta, longe durior fuit, quam prius erant, et ad ledendum atque nocendum promptiora; sicut ferrum, esti natura sua durum, durior fit, si ignitus aqua intingatur; et acies gladii ignita, si aqua intingatur, acutior fit et aptior ad ledendum.*

Ex his ergo licet intelligere similitudines convenientias, quia ignis inflammati et accendent comparatur vīnum homines inflammas, et animos accendens. Ferro duro et acuto comparatur corda superborum, que dura sunt et acuta ad ledendum, queque per vīnum durior fuit, et ad iram atque ledendum magis aplaniuntur. Aque, cui ferrum intingit, comparatur ebrietates, per quam corda hominum madeficiunt et obruuntur. In Greco pulchra est paronomasia: πάρη enim opponitur πάξ, id est *tinctura ebrietas*, vel, ut alii legunt πάξ, id est *contentio*.

Vulgatus ergo interpres vel non legit τὸ πάρη, vel, si legit, accipit illud de immersione ferr

den in aquam, sed in ignem; in igne enim tingitur, rubescit et coloratur. Baptismus enim ferri sit igne (uti et mystice Christus et Spiritus Sanctus ferrea hominum corda baptizat igne, *Math. xi, 11*); unde verit: *Ignis probat ferrum durum*, nulla facta mentione immersionis in aquam, iuxta sensum initio datum.

32. ΛΟΓΑ VITA HOMINIBUS, VĪNUM IN SOBRIETATE; SI BIBAS ILLUD MODERATE, ERIS SOBRIUS. — Sensus est: *Vīnum, sobrie sumptum, aequabile et comedam homini affert vitam; sorbie autem vīnum sumes, si moderate*. Aut: *Si bibas illud moderate, eris sobrius*; id est mentis compos, mente sanus, vegetus, acer et acutus. *Vīnum enim mode sumptum, auctit ingenium*. Paulo ait Palacius, q. d. *Si vīno careas, inquit, vita vives frigidi; si vīno immodice utraris, immodes leta erit ita tua. Ut ergo vitam aequalem, id est nec tristem, nec nimis letam vivas, utre vīno moderate. Hinc in symposiis modis imperator, sive prefectus symposi, prefrebat certam bibendi mensuram, v. g. quatuor vel quinque cyathos, quam excedere non licet. Summa mensura, que subinde bibacibus concedebatur, erat de cem cyathorum, juxta Grecorum cantionem: «Quinque bībe, tres et semiquatuor, ut hīc enim simili juncta faciunt summam decem cyathorum. Ila Turnebus, IV *Advers.* cap. xxi, et alii. Graeca de more brevius sic habent: Εἴσοδος τοῦ εἰδώλου, τὸ πάρη στὸ πάρη εἰδώλο. Quod Complutensis sic vertunt: *Additamentum vite vīnum homīs* (q. d. *Vīnum addit, adaugit et producit vitam homīnī*), *si tibē illud in mensura sua*; Romana: *Aquæ vite vīnum homīs* (q. d. *Vīnum regular, equivalent, sequipollit vite homīnī, quia illam conservat, si bibas illud in mensura sua*; Tigrinusa: *Vīnum vite humanae accommodat est, cuius tempore bibitur*; ali: *Vite per vīnum homīs, si tibē illud in mensura; quia vīnum homīnī vivitat et letificat, sicut ac facit ipsa vite*. Alter, in contrarie, legit S. Ambrosius, lib. *De Elia*, cap. xi: «Equalis, inquit, vite homīnīs, vīnum in ebrietate; bibas illud moderate, ut sis sobrius.» Sieque explicat: «Omnis, inquit, sibi in vīno equales videuntur, nullus inferior. Non pauper diviti credit, utpote qui pauperem non cessasset. Non infirmus validus, cui omnis in bibendo est fortido. Non mendicus locupletior, non ignobilis honorata; sed cum bibunt, illum regem habent qui bibendū superaverit ceteros.» Vīnum Vulgata lectio retinenda est, eīque conseruante Graeca, ea que sequuntur.*

Porro Hippocrates, Galen, Dioscorides, ceteri physici et medici uno ore docent vīnum uire conducere vite humanae. Nam vīnum, inquit, tam roborat, tam nutrit celierrime, coquid ut assimilevit, mutationem requirit minimam; vīnum humectat celiactaque solidas partes, vires corporis confirmat, succorum caloribus que bonitatem facit, concoctionem distributione

neque eborum adjuvat, urinam et sudores promovet, corporis habitum calefacit, et adversus senectutis duritatem et frigiditatem summum remedium est. Sicut enim igne ferrum, sic vīno corpora serum moluntur et temperantur. Unde vinum vocatur «lae serum.» Ad hīc somnum conciliat, spiritus et sanguinem fetet, bilis amara acrimoniā mitigat et frangit, nativem calorem accedit et conservat, membris robur addit, vomitionem sistit, putredis resistit, cictas et veneni optimum est antidotum. Quin et animum mentem acut, exilarat et erigitque, unde ilud: *Vīnum magnus est equus Poëta*. Et

Ingenium polis irritat Musa Poëta:

Νοε νοητον καρνινον vīno

Ingenium faciente, canunt.

Et :

Feccidi calices quem non fecere disertum?

Vide Plutarchum, lib. VII *Sympos.* problem. 9 et 10. Exstat hoc vīni enigma, quod hūs facit:

Do vīres, adinquo, et origo nominis a vi:

Ingenium exaco, poctria solvo mea.

Me gigas telus: ratio sol concequit igne;

Max ventos leguna dolia, præla vīnum.

33 et 34. QUE ES VITA EI QUI MINUTER VINO? QUID DEFRAUDAT VITAM? MORS. — Ita Romana Prima, Lyranus et alii exponunt de intemperante et ebriosi, q. d. *Quam miser est vite ebriosi, qui eam vīno assidue potato decerat et diminuit, adeoque et rationis usum sibi alienum, et majori parte diel, qua vel dormit vel eternus est, non sit mentis et sui compos* (q. d. *Talis vita non est humana, sed porcina et bestialis, adeoque potius est mors quam vita; quia mortem tum naturæ, tum gratiae et glorie sibi accersit.* «Nam mors naturæ defraudat vitam naturæ, mors culpe vitam gratiae, mors gehennæ vitam glorie,» ait Lyranus; unde Tigrinusa verit: *Quoniam vita eius qui vīno vīctus est*?

Huc accedit expositus Rabani, qui notam secundum interrogatio[n]is non praeposit, sed postponit morti. Legit enim: «Quid defraudat vitam mors?» Sieque explicat, q. d. *Cur committit ebrietates nimicu[m] vīni potio, quae quasi mors vitam defraudat, id est, imminuit et abbreviat?* «Vīnum, inquit, mortem, hoc est, ebrietates vite interficiunt nuncupat, quia vivacitas sensus inde minuitur, et aegritudo corporis nulla generatur. Quasi enim incipiendo ipsam mortem, cur vitam defraudet, interrogat; quia nimium potatione quasi hominis deceptricem damnat.

Secondo, simpliciter et genuine haec accipias de abstinenio, et eo qui earet vīno vel ob iopiam, vel ob paremionam, allanore causam, q. d. *Quam miser est is qui caret et destitutus vīno, et sorbie ut non possit ad sanitatem et beatitudinem, adeoque ad vitam prolongandam!* quam miserata est vita, que sine vīno transigitur! Sane videtur haec mors potius esse quam vita: est enim ca-

trouatio et diminutio vite et sanitatis, ac consequenter est lepta quædam mors; sicut enim mortis eripi vita, ita per vini defectum et earentem fraudetur et eripitur vita sana et lepta : quod morti sequatur est. Hunc esse sensum patet ex eo quod processit : « Ex qua vita hominibus vinum in sobrietate ; » et ex eo quod sequitur : « Vinum in jucunditatem creatum est, exsultatio animæ et cordis, » etc. Unde Graeca brevia hæc cum illis connectunt, sicut legunt : *Quoniam vita esset, deficiente vino? id ipsum creatum est hominibus ad latitudinem.* Ita Jansenius, Palatius, Emmanuel Sa et alii.

Praecclare S. Chrysostomus, homil. 1 *ad Populum* : « Vinum, inquit, medicina optimæ est, quando communiuerserit habet optimam. » Et in homil. 71 : « Vinum, ait, datum est ut delectemur, non ut dehonestemur; ut rideamus, non ut rideamus; ut valeamus, non ut agremus; ut corriganus corporis valetudinem, non ut anime prosteranamus virtutem. Cur teipsum per immoderantiam officiis contumelia? Audi Paulum dicentem : Vino modio utere, » etc. Pseudo-Augustinus in lib. *De Sicut. documentis* : « Vinum, ait, Deus nobis ad letitiam cordis, non ad ebrietatem donavit. Bibamus ergo non quantum gula exigit, sed quantum necessitas postulat, ne id quod ad medelam corporis nostri tributum est, ad peniciem ejus deputemus. » Sed absolutissime in homil. *De Casitate et Sobrietate* : « Vinum moderatum, ait, debilium stomachum reficit, vires deficiens separat, algemens frigore calefacit, vulneribus inflicetur medetur, antifolis etiam diversis medicamentis adiunctum salutem operator, tristitiam removet, languores animi delet, letitiam infundit, convivias honesta miscere colloquia facit. Paulus vero sumptum, quodammodo convertitur in venenum. Et infra : « Rusticanum quidem, sed sanum dictum : Vini medicamentum, plus justo sumptum, venenum esse cognoscit. » Hoc est quod ait Salomon, *Prov. cap. xxxi, 6* : « Date sacerdos morientibus, et vinum his qui amaro sunt animo. Bibant et obliviscantur egestatis sue, et doloris sui non recordentur amplius. » Ubi plura haec de re proximo opere dicuntur.

Mysice, si luce vera sunt in vino corporali, utique veriora sunt in vino spiritali et celesti, puta Eucharistie, qui enim eo caret, caret vita et letitia spiritali, iuxta illud Christi : « Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam eternam, et ego resuscitabo eum in novissima die, » *Ioan. vi, 54.* Unde et exsultans Zacharias, *cap. xii, 17* : « Quid enim, inquit, bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germanum virginum? » Vide ibi dicta.

Item in vino doctrinæ, illustrationis, charita-

ris, favoris et consolacionis divinas, quod sapientia, id est Christus, eius misericordia, Prov. ix, 2, ad quod fideles invitans Isaia, cap. iv, vers. 1 : « Venite, inquit, emite absque argento et absque ulla communitatione vinum et lac. » De que et Psaltes, *Psal. xxxv, 9* : « Inebriabitur, inquit, ab ubertate domus tue, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. »

35. VINUM IN JUCUNDITATEM CREATUM EST, ET NON AD EBRIETATEN, AB INITIO. — Tigurina : *Vinum ex hilarantibus hominibus creatum est, non inebriantibus.* Docet duo : Prior est vinum esse creaturam Dei, ideoque esse rem bonam. Erramus enim Michael, docentes vīnum a diabolo esse productum. Si et Eneratius sive Severiani, quorum parens fuit Tadianus, discipulus S. Justini Martyris, docebant vīno abstinentem esse, co quod vītēs eī Satana et terra illud germinasset, teste S. Augustino, lib. *De Heresibus*, heresi 24; Catharista vero, id est purificatores, cum uīs vescerentur, vīnum tamen non bibebant, dicentes *vīnum esse fieri diaboli*, » teste Philastrio in eorum heresi. Hos secutus Mahomet in *Alcorano* suis omnibus vīni potum interdixit. Hoc omnes redargunt S. Chrysostomus, homil. 4 *ad Populum* : « Vinum, ait, ebrietatis autem diaboli opus est; non vīnūebriat facit, ne Dei creaturam accusas, sed conservi insaniam argue. »

Posterior, quis sit vīni usus et finis, nimur ipsum creatum esse ad hoc, ut homines per pecuniam in toti miserias et merores prolapsos exhibaret, non autem ut illo se homines ingurgitent et inebriant. Ex eo quod dicit ab initio creatum esse vīnum, opinatur Jansenius vīnum producere esse ante diluvium ab origine mundi. Sed verius est vīni usus copiæ a Noe post diluvium; ipse enim primus legitur vītes in vīnum coguisse, easque excoluisse, atque ex uīs viauā expressisse, ut suas et aliorum hominum post diluvium rerummas, merores, labores et infirmitates (unde tunc vita hominum decrevit quingentis annis; homines enim ante diluvium vivebant nongentis annis, at post illud quadrigenitis duxit) lenitatem et roboret, asenescens et deficientis naturæ vires restauraret, recrearet et exhilararet, ut dixi *Genes. ix, 19.* Unde viri eruditæ censem Noe a Gentibus vocatum Janum bifrontem; quia duo secula vidit et conjunxit : Janum, quia vīnum inventi; tān enim et tēn, unde Janus, hebraice est idem quod grecæ, latine *vinum*. Unde hoc nomen in ceteras linguis transit; Atheneus vero, lib. II, *de dictum censem ab ētō, id est facere, esse utilm, quasi ētō, sī ētō, id est vīnum sī utilitas ingens; aut, ut Eustathius, *Hædeli*; et Plato in *Cratyllo*, *ētō* dictus est ab ētō *ētō*, quod mentem afferat et impleat magis opinionibus, rebus et spibus, iuxta illud Gomiei : « Mens irrigatur vīno, ut dexterrum seu opportuni proferat. » Unde Plato, lib. II *De Legib. : q. Quo quis, inquit, copiosius illud hauserit, tanto majore spe imple-**

tur, tanta quo animosius de se sentit, idemque presentia quadam et liberalitate tanquam sapientia, id est Christus, eius misericordia, Prov. ix, 2, ad quod fideles invitans Isaia, cap. iv, vers. 1 : « Venite, inquit, emite absque argento et absque ulla communitatione vinum et lac. » De que et Psaltes, *Psal. xxxv, 9* : « Inebriabitur, inquit, ab ubertate domus tue, et torrente voluptatis tuæ potabis eos. »

36 et 37. EXSULTATIO ANIMÆ ET CORDE, VINUM MODERATE POTUM. SANITAS EST ANIME ET CORPO SOBRUS POTUS. — « Exsultatio, » non formalis, sed causalis, q. d. Vinum exsultare facit animam et cor, indeque totum corpus, illud et per illud animam recreans, roborans, exhilarans. Addit : « Sanitas est anima et corpori soberus potus; » quia potus sobrius vīni vel adūnū, rati sanitatem confortat anima et corpori. Nam multæ gentes, presertim septentrionales, ob regionis frigiditatem, carent vīno vero; sed he cerevisia similiæ potu, quasi vīni umbratō sibiæ domesticō utuntur. Cerevisia enim est quasi vīnum Cereris, tritici et hordei. Similiter Indi et Brasili bibunt vīnum e palma aliæ arbore quam vīte expressum; aliæ pomis, cerasis aliisque fructibus potiones expriment, quarum fera eadem est suavitatis et illecebra, que vīni. Apud Orientales certe tam e dactyli palmæ, quam ex aliis fructibus suavisimæ delicateissimæ potus conficiunt, quos Hebrei generali nomine vocant *siceram*, eo quod vim interbiendi habeant instar vīni.

Græci habent : *Exsultatio cordis et letitiam animi est vīnum temp̄estive potatum, quantum satis est;* Tigurina : *Letitiam animi partit et hilaritatim vīni potus justus et opportunus, animi simul et corporis sanitatem potus soberus.* Græci enim addunt duas voces, quibus carent Latina, nimurū *ētō* *ētō*, id est vīnum *in tempore sufficiens*. Quo significat ad sobrium vīni potum requiri duo : *primus*, ut illud potetur suo tempore, id est opportune, puta in prandio et cena, non intempestive, uti faciebat illo quos arguit Isaia, cap. v, 11 : « Vœ, qui mane consurgitis ad ebrietatem secundam! » *secundum*, ut potetur quantum sufficiat corpori et sanitati, non vero ut illud impletat, ingurgitat et obruit. Quocirca S. Paulus Timotheo precipit, *epist. I, cap. v, 23* : « Noli adhuc aquam bibere, sed modico vīno utere proper stomachu et frequenter tuas infirmitates. »

Porro ad sanitatem et ad sobrietatem multum confortat, si vīnum, presertim forte et potens, bene aqua diluat, uti habet communis Italorum et Hispanorum mos. Quo *sea Melampus* medicus primus apud Græcos vīnum aqua dilute precepit sub annum mundi 2847, quo tempore apud Hebreos judices erant Bebbara et Barac, 40 annis ante Gedonem; ut apud ultimus temporibus mero dedidi Græci : hinc *Graeci*, inquit *Generalius* in *Chronol.*, licet Plinius, lib. VII, cap. LVI, hoo diluens vīni inventum tribuat Staphilo Sileni filio. Audi *Plutarchum*, lib. *De Sunt, tuenda* :

• Est vinum et potum utilissimum, et medicamentorum suavissimum, et de obsoniis omnibus gratissimum appetitionibus nostris, si occasione magis etiam quam aqua sit probe temperatum. Aqua et vino si miscetur, prodest; et quae pura inter diluti usum bibitur, ipsum dilutum reddit minus noxiuum. Itaque in quotidiana victu assuface nos debemus, ut duo vel tria pocula aqua bibamus. Hec et usum vini emollient, et corpori familiare reddent aquae potum, ne cum ea potopus sit, insolenter re offendamus ac recusemus. Subdit deinde causas, quibus aqua bibedisset, non vinum, ut vulgus perperam estimat et facit: « Non enim desunt qui, quo tempore maxime aqua erat bibenda, ad vinum ferantur; ut eum solis calore usi sunt, cum horruerant, cum vehementius peroraverant, cum majore animi contentione de aliqua re cogitaverunt. Denique a defatigatione et contentione vinum existimat bibere, quod ipsa videtur natura quamdam corpori bonam affectionem, et post labores mutatio nem exposcere. Alqui non voluntatem (siquidem hoc bona affectione int. illig. velis) natura requiri, sed mutationem que medio inter voluntatem et dolore loco constituit. Quapropter in his casibus et cibi aliquid detrahendum est, et vino aut abstinendum omnino, aut utendum diluto interim multa aquae potatione. Cum enim natura sit vinum impetuosus et acer, conturbations corporis intendit aliae exasperat, et partes affectas irritat, demitigationem desiderantes ac levigationem. Quam rem aqua prestare oportet. Etenim si etiam non sicut aquam bibimus tepidam a defatigatione, contentione virtutem et rectitudinem internas relaxari et leniri. Placida est enim aqua humiditas, et quietia; cum vini humiditas impetum habeat multum, vimque recentibus affectionibus nequaquam amicam aut equam. » Mox subdit: « Corpus autem ita validum est nulum, cui confabato et inflammatio viuum adhibetur non afferat aliquid danni. »

38 et 39. VINUM MULTUM POTATUM IRRITATIONEM, ET IRAM, ET RUINAS MULTAS FACIT. AMARITUDO ANIMAE, VINUM MULTUM POTATUM. — « Amaritudo, » scilicet causalis, quia causat eum, dum nimur caput et cerebrum, quod est offensio et quasi figulina animae, crassis, crudis et biliosis vaporibus gravat, pungit, affigit, cruciat, irritat, exacerbat; bilis enim est amara, id est acris et mordax. Quo fit ut ebrius vino astuans, bileque irritatus et accessus, alios ad rixas et pugnas provocabet, exacerbet et irritet. Unde Graeca duxantur habent: *Amaritudo animae est vinum multum potatum in irritationem et contentionem, vel ruine; utrumque enim significat vox grecorum ἀναρίζειν;* Tigurina: *Vinum copiose potum creat acerbitudinem animi cum rixis et contumacia.* Quecirca nonnulli vinum latine dictum volunt a vi, quod menti, indeque ovis vim inferat; sive quod magna sit ejus vis ad bonum et ad malum, pro diverso eius usu. Varro: « Vi-

tis, inquit, a vino, idque a vi; hinc vindemia, quod est vini demia aut vitis demia. » Licit alii forte melius vinum a greco civi deducant, utrumque ab hebreo *vina vel ien*, ut dixi superiorius, et S. Isidorus, lib. XX *Origin. cap. m.*: « Vinum inde dictum velit, quod ejus potus sanguine venas citto repleat. Hoc alii, quod cursus solvat, *Lycum* (*visum enim est solvere*) appellant. Veteres vinum venenum vocabant. Unde S. Hieronymus, *De Virginitate servandis*, adolescentulas dixit ita vinum debere fugere ne venenum, ne pro astutis calors ferventi bibant et pereant. Inde est quod apud veteres Romanos feminae non uehantur vino, nisi, sacrorum causa, certis diebus. »

Porro S. Ambrosius, lib. *De Elia*, xii, sic legit et necdit: « Exsultatio anix et cordis est, si moderate bibas; immoderatio autem potus iraen-diam concitat, et ruinas multas efficit. Nam (ut idem paulo ante), sicut mater fidei continentia, perfida mater ebrietatis est. In quod facinus non ista precipitat? sedentes in foribus tabernaculorum homines, tunicae non habentes, nec sumptum sequentes diei, ad imperatoribus et potestatibus judicant, inmo regnare sibi videntur, et exercitus imperare. Funt ebrietate diviles, qui sunt in veritate inopae. Aurum donant, dispensant pecunias populis, civitates adficiant, qui non habent unde eponi potui sui prestitum solvant. Fervet enim vinum in his, et nesciunt quid loquantur. Divites sunt, dum inebrantur; mox, ubi vinum digesserint, carent se esse mendicos, non die bibunt multorum dierum labores. » Subdit deinde majora rixarum et pugnarum dannam: « De ebrietate ad arma consurgunt, calcibus tela succidunt. Pro vino sanguis effunditur, et ipsum sanguinem vira fuderunt. Quam fortis sibi homines videntur in vino, quam sapientes, quam diserti, quam etiam pulchri ac decori, cum stare non possint! Mens titubat, lingua balbutit, pallor exanguis ora suffundit, factor ebrietatis horrificat. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas; si quis coram pugno fuerit percurrentis, videoe ora sauciorum vini lacrymas fundere, miserabiles epilogos decentare. » Unde, cap. xiv, inquit quod major sit vis vini quam veneni. Vide eundem, cap. xvi, ubi inter cetera ait: « Ebrii vocati amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhieant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedunt. » Et mox: « Vigilantes omnian, dormientes litigant. Vita his somnum est, somnum his mors est. »

S. Augustinus vero, vel quisquis est auctor (non enim esse S. Augustini liquet ex style), *Es tractatu De Sobrietate et virginitate*, qui existat tom. IX, citat hanc sententiam eo modo quo habet nostra Vulgata editio, an deinde ebrietatis damna resensit, atque inter alia cap. i: « Ebrietatis, at, flagitorum omnium mater est, culparum materia, radix criminum, origo omnium viliorum, turbatio capitis, subversio sensus, tempestas

lingue, procolla corporis, naufragium castitatis. Ebrietatis temporis amissio est, infamia voluntaria, ignoratio languor, mensis same debilitas infamia, anime corruptela. » Actandem concludens, sit: « Vini medicamentum plus justo sumpnum, venenum esse cognoscetur. »

S. Chrysostomus, hom. 1 ad *Popul.*: « Ebrius, inquit, est mortuus animatus, est diabolus voluntarius; moribus veniam non habens, ruina excusatione carens, communis generis nostri opprobrium, colum ebrius officit invenit. »

S. Basilios, hom. *De Ebrietate*: « Ebrietas, ait, est demon voluntarius, ex voluptate animalibus nostris induitus. Ebrietatis malitia mater est, virtus inimica: fortem virum reddit ignavum, ex temperato facit lascivium, justitiam ignorat, prudenter extinguit. Sicut enim aqua igni est adversa, ut vinum immodicum rationem supprimat. » Et inferior: « Ebrietatis est rationis interitus, fortitudinis penitentie, senectus immatura, mors momentanea. Quid, queso, sunt ebrii nisi gentium idola? Oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt; manus paralyticæ affectaæ habent, pedes infirmos ac facile offendentes, etc. Quis, di mihi, currus equorum indotitorum ita praecipet fertur dominum sum exultans? Quoniam navigium ita gubernatore destitutum, ita fluctibus exagitat et concussum, ut non sit ebrio securius? »

Idem, *Admonit. ad filium spirit.*: « Non est aliud ebrietatis quam manifestissimum demon, Ebriosus quid miru habeatur quam demonius? Cum se putat bibere, bibitur. Sicut enim piscis, cum avidis fauibus properat ut glutiat escam, repente inter fauces reperit hostem: ita ebriosus intra se vinum suscipit inimicum, quod cum impellit ad omne opus fedissimum. » Juxta illud Poeta:

Et Venus in vino, ignis in igne fuit.

Vinum enim est libidinis incendium. Vide cumdem in *Ascectis*, orat. 18, que est de ingluvibus et ebrietate.

40. EBRIETATIS ANIMOSITAS, IMPRUDENTIS OFFENSIO, MINORANS VIRTUTEM, ET FACIENTES VULNERA, — q. d. Animositas et audacia, quam parit ebrietatis, facit ut ebrius imprudentis offendat et impingat in multis offendiculis, lapsus, pericula, rixas, etc. Eadem immunit vires hominis, ac efficit vulnera et cedes. Unde Graeca clarus habent: *πάντα δύο τοις εἰς προσεχέα, θάνατον ισχύει, καὶ προσενόηται,* id est, multipliciter ebrietatis furorem imprudentis in offendacionem, diminuens virtutem, et accrescens vulnera; Tigurina: « Ebrietatis exegit animam insipientis donec offendat, vires enerat, et part vulnera. Juxta illud Poeta:

Spes facit esse ratas, in prælia trudit inertem.

Et illud Graecorum, *πάντα νίκης, θεοῦ*, id est satias

θεοῖς πατέρι. Et illud Anacharsis apud Laertium: « In vite tres racemni nascentur, primus voluptatis, secundus ebrietatis, tertius insanie, furoris et violentie. »

Nota hic quinque effectus et damnæ ebrietatis. *Primus* est, audacia et *animositas*, quia impli caput fumis, venis sanguine, hepatico bile; *secundus* est, imprudentia, quia rationem, mentem et prudentiam homini eripit, ut homo sapiens et prudens fiat insipiens, imprudens, uno irrationali, quasi bestia, adeoque pejor magisque brutum quam bestia, ait S. Basilios loco superius citato; *tertius* est, offensio: qui enim imprudens est, non circumspicit labendi pericula, ac proinde improvidus in ea impingit et corravit; *quartus* est, quod hominem debilitat, quia stomachum caputque et calorem naturalem gravat et obruit; *quintus*, quod parat lites, verbena et vulnera, preserim quod faciat ut ebrius animosus alios ad pugnam laessens, crapula gravatus vibribus destitutus ab iis quos provocarat, ledatur, vulneretur, occidatur. Ergo vinum modice sumptum facit fortem, prudentem, hilarem, facit non offendat, vires addit, ac ideo vulnera declinat: contraria omnia efficit vinum immodice sumptum, ut id ipsum sit homini in flagellum et tormentum, quod ei datum erat ad gaudium; atque (ut ait Rabanus) « cedat ei in sanitatis detruitum, quod datum ei erat ad vita alimentum. »

Ubi moraliter nota justum esse Dei decretum et iudicium, ut bona, que in nostrum commodeum creavit, si eis abutamur, nobis veritam in mala et flagella, ut fiant nostri tortores, que nobis statutum quasi idola. Tale est vinum, *opus, honores, uxores, filii, et dæcūlū* *πάντα νίκης, θεοῦ*, ait Paladius. Porro Plutarchus in *Syntagma* lib. 30. patrem mellis admixtum imprimit valer- ad ebrietatem sedandum; eo quod vapores qui e stomacho in caput ascendunt, illudque turbant, haec est compunctione.

41. IN CONVIVIO VINI NON ARGUAS PROXIMUM: ET NON DESPICIAS EUM IN JUDICANTIBUS ILLIS. — q. d. In convivio, in quo affatim bibitur vimum, ne carpus proximum, neque despicias, ut de eo vel cum eo contemptum loquaris vel agas, cum ipse est in jucunditate sua, puta laetus et hilaris; quia, si id feceris, hanc jucunditatem talis loco et tempore congruum illi auferes, ac eam convertes in amaritudinem et iram, ut tecum juretur, ac a verbis ad verbora descendat; preserim quia vimum sanguinem iramque accedit, rationem vero et prudentiam immunit. Quare nemo facile patitur in convivio se reprehendi, sed par patredit. Graece est: *πάντα νίκης, θεοῦ*, id est, in *computatione vini* ne redargas proximum, et ne despicias eum in *irritatione* illius. Graeci enim convivium vocant *περιπολίαν*, id est *computationem*; eo quod in convivis plauso plus bibatur quam comedatur. Tigurina: Ne reprehendas alterum in *violentia computatione*.

neque quenquam in latitia sua vituperes. Tunc enim est tempus gaudii, honoris, laudis et exultationis; a quo proinde abesse debet tristitia, reprehensio, contemptus, vituperium, injuria. Sic Cham desperit et derisit Noe patrem ebrium et nudatum, ideoque ab eo maledictus est; Sem vero et Iaphet, quia munitat ejus velaverunt, ab eodem benedicti sunt. *Genos. IX.*

P. 42. VERBA IMPROPERIA NODAS ILLI : ET NON PREMAS ILLUM IN REPETENDO, — ut exigas repetas debitum, quod tibi debet; est enim in tali loco et tempore importantum. Aut « non premas illum », propinquum illi sibi ad aequales haustus, ut cogas eum repetere evacuationem eayli, ut malus habet bibonum mos, qui sui et aliorum, i.e. *āvariciæ*, id est in repetitione, et sibi legunt Graeca Romana. Unde aliqui vertunt: *Verbum convicciū nō dixeris ei, et ne premas illum repescendo.* Complutensia vero et Tigurina legunt *sic āvariciæ,*

CAPUT TRIGESIMUM SECUNDUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit docere quid in mensis et convivis deceat rectores et convivia, tum senes, tum juvenes, scilicet rectores docere humilitatem et sollicititudinem; senes, vers. 4, ut sensate loquantur, sed ita ut non impediatur musicum; juvenes, vers. 10, ut audiant et parce loquuntur, ac tempestive a convivio domum redeant, Deoque gratias agant. Secundo, vers. 18, commendat legem et timorem Dei, ac consilium, ut sine eo nihil faciamus; sic enim post factum neminem paenitebit.

1. Rectorem te posuerunt? noli extolliri: esto in illis quasi unus ex ipsis. 2. Curam illorum habe, et sic conside, et omni cura tua explicita recumbe: 3. ut lateris propter illos, et ornamentum gracie accipias coronam, et dignationem consequaris corrugationis. 4. Loquere, major natu: decet enim to 5. primum verbum diligenter scientia, et non impedisca musicam. 6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, et importune noli extolliri in sapientia tua. 7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini. 8. Si-
cūt in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo et moderato vino. 9. Audi tacens, et pro reverentia accedit tibi bona gratia. 10. Adolescens, loquere in tua causa vix. 11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput respnsuum tuum. 12. In multis esto quasi inscius, et audi tacens simul et querens. 13. In medio magnatorum non presumas: et ubi sunt senes, non multum loquaris. 14. Ante grandinem praebit coruscatio: et ante vereundiam praebit gratia, et pro reverentia accedit tibi bona gratia. 15. Et hora surgendi non te trices: praecurre autem prior in dominum tuam, et illuc avocare, et illuc lude, 16. et age conceptiones tuas, et non in delictis et verbo superbo. 17. Et super his omnibus benedictio Domini qui fecit te, et inebriant te ab omnibus fons suis. 18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus: et qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem. 19. Qui quarit legem, replebitur ab ea: et qui insidiose agit, scandalizabitur in ea. 20. Qui timent Dominum, invenient iudicium justum, et justitas quasi lumen accendent. 21. Peccator homo vitabit correctionem, et secundum voluntatem suam invenient comparationem. 22. Vir consilii non disperdet intelligentiam, alienus et superbus non pertimescat timorem:

23. etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et suis insectationibus arguetur. 24. Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non ponebis, 25. In via ruina non eas, et non offendes in lapides: nec credas te via laboriosa, ne ponas ahimæ tuæ scandalum: 26. et a filii tuis cave, et a domesticis tuis attende. 27. In omni opere tuo erede ex fide animis tue: hoc est enim conservatio mandatorum. 28. Qui credit Deo, attendit mandatis: et qui confidit in illo, non minorabitur.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. RECTOREM TE POSUERUNT? NOLI EXTOLLIRI: ESTO IN ILLIS QUASI UNUS EX IPSIS. — S. Hieronymus in cap. XL *Ezechielis*, sic legit: *Ducem (ali) regem, te constituerunt, ne eleviris, sed esto inter eos quasi unus es tibi;* Tigurina: *Si rector constitutus es, ne elevaris, sed extoris te prebebas aquilam;* Arabicus: *Si ostensus es, ne te protrahas, neque recubadas in pectora super divites; esto quasi unus ex ipsis, q. d.* Si to ali ostendit et proponat, ut conspicatur et honoretur, tu ne augeas ostentationem, ne elationem ostendas, ut sedes in facie val in capite mensa.

Pro rectore gracie est *tēpāpari*, id est *præsidiem*, dicem, ductorem, magistrum, principem, regem, imperatorem, scilicet convivum (de eo enim praecise hic agit patet ex antecedentibus et sequentibus), qui convivio praeerat, illudque regebat et dirigebat. Unde vocabulum *ayzānayz*, id est symposij princeps et magister convivii. Pro quo nota, priores Orientales, presertim Hebreos, Syros, Egypti et Graeci, olim magna celebrazione convivia, ut patet in convivio Abraham pro ablatione Isaac, *Genes. cap. XXI, et Job. cap. I; Assueri, Esther I; Josephi, Genes. XLII, 42.* Quare convivio praeferbant virum gravum et indutum, tum ut omnia facerent ordine sine confusione, tum ne enigma quid decesset, tum ut si modestus et temperante esset arbiter. Ipsius ergo officium erat modum eum legesque bibendum prescribere. Unde a Varrone, lib. XX, et Macrobius lib. *Saturn.* cap. I, vocatur *dominus convivii et moderator*, quasi modum in omnibus statuens et imperans; a Cornelio Tacito rex convivii, cui aliquis modo responde: rex ille quem Germani in mensa creant in feso Trium Regum; a Plauto in *Stichio, dictator et strategus*; ab Istorio, lib. II, saly. 8, *cæsa arbiter, pater et parvus*; ab alio triclinarcha. In S. Scriptura a S. Joanne, cap. II, vocatur *architrādus*, quasi princeps triclinii et mensa; a Yose vocatur *principes pīcenarū*, *Genes. cap. XI, 2*; ab Apostolis *diaconus*: Apostoli enim septem diaconos elegerunt quasi prefectos, qui presentem mensis fidelium, *Aector. VI, 1*; a Graeci vocatur *ayzāpari, ayzānayz, tēpāpari, basayz, tēpāpari, axi ayzāpari*.

Ail ergo Siracides: *Reculorem» convivii » te constituerunt, » scilicet reliqui conviva. Hic enim, antiquum mense accumerent, rectorem hunc delegabant vel sorte vel suffragis, præsentim cum convivium non ab uno quopiam, sed ab ipsis convivis collatis symbolis, de quibus mox, inscrutabatur. Alioquin, si quis princeps vel alius quilibet epulum dabant, ille ipse erat rector, aut rectorem constituebat, cumque fore, qui honoratior erat inter invitatos, qui *profectes* dicebatur, quod in acutibut primas occuparet. Similis fere mos hodie in Gallia et Germania obtinet in festo Epiphanie. Placenta enim, in qua inclusa est faba (similis sorte) in partes tot quot sunt convivia, dividitur, eaque singule singulis distribuuntur; ac si cui portio illa oblitig ei faba inest, epuli futuri rex eligitur. Sors autem qua olim deligebatur hic rector, erat iactus talorum. Nam, ut docet Lipsius, lib. III *Antiq. lectionum*, cap. I, qui primus e convivis Venerem jecerat, is erat magister. Ita Horatius.*

Quem Venus arbitrum dicit bibendi.

Huncque Plautus in *Circumloge*, vocat « jactum hasilicum », id est regium; quia proprius erat regi convivii creando. Varii enim erant talorum jactus, puta Venus, Canis, Scutio, Chius. Porro Lipsius supra dat exempla legum, quas magister praefiebat convivis, nimurum hec:

Deoey cratli sonma potio sancto.

Masis nouum, decimus Apolini libato.

Duta et joxis usurpata:

Ast inta licetiam et convicia utraque sancto.

Rixa, clamor, contentio ad Thracas ablegator;

Eorum vice carmen, aliisque quod musicum profundo.

Angerone sacra mensa habetur.

Duta inulta, facta infelix, in vix inscributor.

Si rex Assuerus convivio suo praefixit legem sane regiam, ne quis nolentes cogeret ad bibendum, sed suneretur quisque quod vellet, *Esther I, 3.*

Porro, rectoris hujus officium erat: *primo, convivis omnes exciper, compellare, salutare, ac sue quamvis loco collocare, deponere et regere.* Unde Tacitus: *rex ecclivii, inquit, regum Iusu sortitus imperabat hinc, ut bibere; illi, ut vinum misceret; aliis, ut abire; alteri rursus, ut adcesset.* » Qui mos hodie in Regalibus observatur. Idem, instar musici, abstemiorum animos propriaudo contentiores, vino-orum abstinentia remissiores reddunt, diversitate equalitatem et consuetudinem elicunt, ait Platarches, lib. I *Sympas.* cap. IV. Causam subdit, quod finis ei scopus convivii sit: « Amicitiae vel confirmationem vel initium voluptatis quadam inter convivias efficer. Est enim convivium oblectatio inter pocula, ob